

Men enkelte langlivede "normale" forfattere findes dog.

Den undersøgelse, jeg har foretaget, er manuel, altså ret primitiv og langt fra dybtgående nok. Den skal altså snarest ses som en opfordring til andre om at tage problemet op og samtidig undersøge andre sider af sprogudviklingen.

I en bog, udgivet af Dansklærerforeningen ved Jørgen Holmgaard, Gyldendal 1977, betitlet "Henrik Pontoppidan: Forfatterskabets baggrund og udvikling belyst gennem 9 fortællinger" fandt jeg to korte noveller af omtrentlig samme længde, henholdsvis 6½ og 8½ side i udgaven. Den ene er "Naadsensbrød", trykt 1885, og den anden "Rejsen gennem Livet", trykt 1928. Der er altså 43 år mellem de to noveller.

I "Naadsensbrød", 1885, er der 74 sætninger, regnet fra punktum til punktum. Disse 74 sætninger indeholder til sammen 1962 ord. Dette giver et gennemsnit på 25,5 ord pr. sætning.

I "Rejsen gennem Livet", 1928, er der 133 sætninger med i alt 2688 ord, gennemsnit 20 ord pr. sætning.

Pontoppidan har med andre ord forkortet sine sætninger med ca. 25%.

På ordplanet bemærker man, at Pontoppidan i 1885 havde en svaghed for lange sammensætninger, ofte med bindestreg: Sogne-Fattiggaarde, Ting- og Arresthus, jærnbespigrede, Perpendikelvandring, Barmhjertighedsasyle, Røe- og Kartoffelmarkerne. I 1928 er i stedet tilkommet større brug af småord.

Helt har Pontoppidan dog ikke aflagt gamle vaner. Han kan stadig bruge semikolon som skikken var i forrige århundrede. Ind imellem er der også enkelte lange sætninger. Den længste er på 54 ord (i 1885 er den længste på 77). Hyppigere er dog de meget korte sætninger på 10 ord og derunder. De var sjældne i 1885.

Sproget i "Naadsensbrød" er typisk for den unge Pontoppidan. Om sproget i "Rejsen gennem Livet" også er typisk for den ældre Pontoppidan, tør jeg ikke sige med sikkerhed.

Denne lille undersøgelse kan altså tydes derhen, at forfattere ikke er upåvirkede af ændringer i sprogbrugen under deres levetid.

Det kan i øvrigt ikke overraske.

Mette Kunø og Erik Vive Larsen (udg.):
4. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog,
Århus 1993

DER-KONSTRUKTIONER I MODERNE DANSK TALESPROG

Af Jann Scheuer (Den Danske Ordbog)

Hvilken effekt har studier af genuint sprog på indholdet og arten af vores grammatiske teorier? Det spørgsmål kan resultater fra Prosodiprojektet ikke ligefrem besvare - men heller ikke ligefrem kun belyse.

Prosodiprojektet blev finansieret af Statens Humanistiske Forskningsråd; det blev afviklet på Københavns Universitet i perioden 1989-92, og jeg var ansat på projektet i den periode. Formålet med projektet var at gøre forstudier til en beskrivelse af prosodien i genuint dansk talesprog, og dets datamateriale var sociolingvistiske interview som stammede fra perioden 1986-88 (jf. Gregersen og Pedersen 1991, Scheuer under udgivelse). Derfor artiklens titel: 'Der-konstruktioner i moderne dansk talesprog'. Artiklens indhold er på én måde mere specifikt end titlen antyder, for jeg vil ikke skrive om alle *der*-konstruktionernes grammatiske facetter, men om hvordan man kan opstille regler for og beskrive trykket på verber i *der*-konstruktioner. En del-konklusion, som jeg vil afsløre med det samme, er at diskurspragmatikken må tages i brug hvis en helt præcis beskrivelse af verbers tryk skal opnås, ikke mindst når det er genuint talesprog der studeres. Og Prosodiprojektets datamateriale var netop genuint talesprog.

1 Regler for verbalfrasers syntaks og semantik og verbers tryk

Regler for verbers tryk kan naturligvis formuleres mere eller mindre klart, og der er i den danske lingvistik en behagelig tradition for gode, korte og klare regler. Jeg vil tage udgangspunkt i en sådan kort og klar regel som de fleste grammatikere kan blive enige om.

En kort regel er at en verbalfrase realiseres med enhedstryk - dvs. at verbet er uden tryk og nominalfrasen med tryk¹⁾ - hvis nominalfrasen er ubestemt og

¹⁾ Jeg skelner i artiklen kun mellem to grader af tryk: et ord kan ganske simpelt være med eller uden trykmæssig prominens, med eller uden tryk. Trykaflytningens formål har så at sige været at registrere rytmen i en ytring, og ikke at registrere styrken af de enkelte taktslag (jf. Scheuer under udgivelse). Ord med og uden

ikke har nogen bestemmer (jf. fx Rischel 1981, Hansen og Lund 1983). Man kalder verbalfraser med enhedstryk tryktabsforbindelser.

I langt de fleste sætninger som man umiddelbart kan konstruere på sit skrivebord, er denne formregel tilstrækkelig. I sætninger som (1) og (2) herunder forudsiger reglen verber med tryk, og en realisation uden tryk ville faktisk virke lidt sær i en neutral kontekst. Tilsvarende forudsiger reglen tryktab, altså verbum uden tryk, i en sætning som (3) hvor nominalfrasen har ubestemt form og er uden bestemmer.

- (1) Han købte to liter mælk
V N(med bestemmer)
- (2) Han købte mælken
V N(med bestemt form)
- (3) Han købte mælk
V N(ubestemt form uden bestemmer)

De fleste grammatikere er ligeledes enige om at nogle verber ikke kan realiseres uden tryk, uanset hvilken nominalfrase de optræder sammen med: hade og elske fx. Og hvis man skal forklare trykforholdene for disse verber bliver man nødt til også at se på deres indhold, på betydningen. Verber som hade og elske deler en egenskab. Hvis deres objekt er uden bestemmer og med ubestemt form, er det generisk.

En kort regel for tryk på verber, der opererer både på verbalfrasers form og indhold, kan altså være: Verbalfraser har enhedstryk - og dermed verbum uden tryk - hvis nominalfrasen er ubestemt, uden bestemmer og ikke generisk. Sætninger som (4) bekræfter reglen. Nominalfrasen fodbolde er generisk, den refererer til alle mulige fodbolde, til en hel klasse.

- (4) Man kan ikke spise fodbolde.
V N(ubestemt form uden bestemmer, generisk)

Indholdsmæssigt kan vi sige at verber med tryk generelt ledsages af nominalfraser med en høj grad af referentialitet. Afsenderen refererer normalt til en unik referent når nominalfrasen har en bestemmer eller har bestemt form, som i (1) og (2). Men også i (4) refereres der til en unik referent, nemlig til en helt

tryk noteres med ' og „. Kun verber er noteret for tryk.

bestemt klasse. Omvendt ledsages verber uden tryk af nominalfraser med en lav grad af referentialitet. Figur 1 nedenfor illustrerer sammenhængen mellem syntaks, semantik og verbers tryk som jeg har gennemgået den indtil nu.

Figur 1: Regel for verbalfrasers tryk

Indhold		
Semantisk	nominalfrasen har en lav grad af referentialitet	nominalfrasen har en høj grad af referentialitet
Form		
Syntaktisk	N ubestemt form og uden bestemmer	N bestemt form eller med bestemmer
Prosodisk		
	Verbum uden tryk (tryktabsforbindelse)	Verbum med tryk

Denne regel gælder som oftest også for verbalfraser i *der*-konstruktioner. Langt den største del af *der*-konstruktionerne i Prosodiprojektets datamateriale bekræfter reglen. Der er imidlertid nogle undtagelser. Og det behøver for så vidt ikke at være interessant, når man taler om genuint talesprog; talere bruger tryk på mange usystematiske måder, det ved vi alle. Men jeg fandt i datamaterialet observationer hvor verbernes tryk systematisk afveg fra de korte klare regler jeg har ridset op. Og systematiske afvigelser er naturligvis interessante.

2 Tryk på verber i *Der*-konstruktioner

Mit arbejde med *der*-konstruktioner er inspireret af George Lakoffs 'Women, Fire and Dangerous Things' (Lakoff 1987). En af Lakoffs mindre opsigtsvækkende pointer er at *der*-konstruktioner introducerer en entitet i diskursen. Det kan vi alle sammen skrive under på; ni ud af ti eventyr begynder som bekendt med sætninger som (5).

- (5) Der 'var engang en konge
V N(med bestemmer)

Sætning (5) tjener det formål at introducere en bestemt konge i en ellers tom diskurs, en konge som der skal fortælles en historie om. Man kan antage at en sætning som (6) har en tilsvarende betydning, at (6) ikke er andet end en trivial udvidelse af (5).

- (6) Der var engang en konge der hed Børge
V N(med bestemmer)

Man kan helt simpelt antage at sætning (6) introducerer en bestemt konge

med et bestemt navn i en ellers tom diskurs. Og man må forudsige et verbum med tryk, eftersom nominalfrasen 'en konge' har en bestemmer. En fortolkning af den art er fuldstændig korrekt hvad det logiske indhold angår. Men på et diskurspragmatisk niveau er fortolkningen noget utilstrækkelig, og forudsigelsen af trykket er slet og ret forkert. Sætninger som (6) fandtes i datamaterialet både med og uden tryk på verbet - hvad der i begyndelsen overraskede projektets medarbejdere noget.

En hypotese der forklarer denne tilsyneladende overraskende brug af tryk kan formuleres med afsæt i diskurspragmatikken. Den amerikanske lingvist Givón påpeger at grammatiske udtryksmidler ofte har pragmatiske funktioner. Han skriver

... the semantically non-referential noun always gets marked by ... special devices. In addition, however, nouns that are semantically referential (i.e. "assumed by the speaker to exist as unique individuals") but whose exact referential identity is **communicatively unimportant** in the particular discourse, are just as consistently marked by the same devices which code nonreferentiality. (Givón 1984:423)

Et grammatisk udtryk for en nominalfrases lave grad af referentialitet har ifølge Givón den pragmatiske funktion at sige til modtageren: 'Referenten har en unik identitet som ikke er kommunikativt vigtig!'. Ovenfor har jeg forklaret at verber uden tryk efterfølges af nominalfraser med en lav grad af referentialitet, jf. figur 1. Verbum uden tryk kan således opfattes netop som et grammatisk udtryk for at nominalfrasen har en lav grad af referentialitet. Givóns iagttagelse lader sig dermed oversætte til et udsagn om verbers tryk og den kommunikative vigtighed af at tilskrive referenten for nominalfrasen en unik identitet. Hvis et verbum i en *der*-konstruktion er uden tryk, kan det være fordi det ikke er vigtigt for kommunikationen at dens deltagere tilskriver referenten for nominalfrasen en unik identitet²⁾.

Min hypotese er - og den er alt andet end kontroversiel - at verbers tryk har pragmatiske funktioner. Datamaterialet viste os at vi på dansk råder over

²⁾ Hvad der er kommunikativt vigtigt og hvad der ikke er, må samtaleens deltagere formentlig afgøre ud fra relevanteoretiske overvejelser, af den art som Grice og Sperber & Wilson skriver om (Grice 1975, Sperber & Wilson 1986). En slags kommunikativ vigtighed kan være at referenten skal være temaet i de følgende diskursstrækninger, som kongen fx er det i eventyrfortællingen.

prosodiske midler til at introducere konger og den slags på forskellige måder i *der*-konstruktioner. Kongerne - og naturligvis andre entiteter - kan introduceres med forskellig grad af kommunikativ vigtighed, med mere eller mindre fokus på den faktiske genstand - kongens unikke person. Sætning (6) kan nemlig fortolkes på to forskellige måder diskurspragmatisk: 1) Den faktiske genstand, kongens unikke person, er sætningens fokus, det der introduceres og 2) det sagsforhold at en konge hed Børge, er sætningens fokus, det der introduceres.

På dansk holdes de to forskellige pragmatiske betydninger adskilt vha. kopulaverbets tryk. Et verbum med tryk i sætning (6) favoriserer betydningen at en bestemt genstand introduceres i diskursen. Et verbum uden tryk favoriserer derimod den betydning at et sagsforhold introduceres. Hvis sætning (6) realiseres med et verbum med tryk som i (7) introduceres en konge med en unik identitet, en konge der skal fortælles en historie om. Hvis sætning (6) derimod realiseres med et verbum uden tryk, som i (8), introducerer vi ikke nogen konge i diskursuniverset - vi fortæller derimod om en pudsighed, et morsomt navn, i historien om konger og den slags. Det er ligegyldigt hvem denne konge er, for han er ikke opmærksomhedens fokus eller diskursens tema. Der skal ikke fortælles nogen historie om ham.

- (7) Der 'var engang en konge der hed Børge
- (8) Der ,var engang en konge der hed Børge
- (9) Der ,var engang to paver
- (10) Der 'var engang to paver

Tilsvarende fortæller (9) om det historiske forhold, mens (10) udtrykker noget rent fiktivt. I (9) er de to pavers identitet ligegyldig; det historiske forhold er sagens kerne. I (10) derimod lægges der op til fortælling af en historie om to bestemte (men fiktive) paver. Verbet uden tryk signalerer til modtageren at kongens unikke identitet skal betragtes som kommunikativt underordnet.

3 Eksempler fra datamaterialet

I datamaterialet finder vi tekstpassager som den der præsenteres i (11).

- (11) fordi der ,var wc i gården {Pause}
- V N(ubestemt form uden bestemmer)

der ,var sådan et lille skur hvor

V N(med bestemmer)

der 'var et wc og det kan jeg nemlig huske
V N(med bestemmer)

der stod wc'et tilbage i det skur som vi smed
alt muligt ind i.

Eksemplet indeholder tre forskellige kombinationer af brugen af bestemmere og tryk på kopulaverbet i *der*-konstruktioner. To af de tre overholder den regel jeg har vist på figur 1: den første og den tredje i udsnittet. Der er i den første *der*-konstruktion verbum uden tryk og nominalfrase uden bestemmer, og der er i den tredje *der*-konstruktion verbum med tryk og nominalfrase med bestemmer. Så langt så godt. Men reglen på figur 1 kan ikke beskrive passagens anden *der*-konstruktion. Der har vi en nominalfrase med en stor og flot bestemmer, med en høj grad af referentialitet, men også med et verbum uden tryk. Observationer som denne, den anden i passage (11), forekom mig da jeg først så dem meget mystiske.

Mystikken standser når man giver sig til at tænke i diskurspragmatik. I (11) illustreres det hvordan trykket på verbet i *der*-konstruktioner kan bruges til diskurs-organisering formål. Trykket på kopulaverbet fortæller modtageren hvorvidt en nominalfrase indfører et nyt tema eller ej. I den første *der*-konstruktion nævnes et toilet, men det indføres ikke som tema i den følgende diskurs. Det der introduceres i diskursen er et sagsforhold: at der var sanitet i baggården. Kopulaverbet er i overensstemmelse dermed uden tryk.

I den anden *der*-konstruktion er eksistensen af et skur det sagsforhold der introduceres. Skuret selv indføres ikke som tema, selv om det nævnes flygtigt i det følgende³⁾. Også i den anden *der*-konstruktion er kopulaverbet uden tryk. Og det er ingen overraskelse: skurets unikke identitet har ingen betydning overhovedet, det der er vigtigt er det toilet der befinder sig inden i det.

I den tredje *der*-konstruktion - og kun i den tredje *der*-konstruktion - indføres en genstand som nyt tema. Og i den tredje *der*-konstruktion er kopulaverbet med tryk, som forudsagt af den diskurspragmatiske regel jeg har skitseret i det

³⁾ Det er interessant at informanten i den følgende passage behandler skuret netop som om det ikke har været nævnt før; han omtaler det som 'det skur som vi smed alt muligt ind i' - der kunne med den formulering være tale om et helt andet skur. Det er der næppe, men formuleringen viser at skuret ikke er indført som tema i diskursen.

foregående. Kun den nominalfrase som ledsager et verbum med tryk bruges som tema i den følgende diskurs. Denne gang er genstandens unikke identitet vigtig: netop dette toilet er hvad informanten vil fortælle os om.

Et tilsvarende eksempel fra Prosodiprojektets datamateriale er (12). En informant er i gang med at forklare hvordan hendes lejlighed måske så ud i gamle dage:

- (12) naej {Pause} nejmen det kunne godt ligne sådan en {Tøven} {Pause} væggen {Brud} revet ned så har man lagt sådan en {Tøven} enten metalbjælke {Pause} op eller noget andet {Pause} det det må det jo {Pause} det kan da godt være
der har ,været en dør dér så ud til det-dersens (fløjter ud gennem
V N(med bestemmer)

den ene side af munden) {Pause} så det har været stue på den ene side og så det er stuen til den-der {Pause} i gamle dage sikkert {Latter}

Informanten gør i passagen rede for at lejlighedens vægge kan have været placeret på en anden måde før i tiden, og hun overvejer om der har været flere eller andre døre. Pointen er at der måske har været en dør i væggen, og selv om denne bestemte dør logisk må have en unik identitet - der har været netop én og den har siddet lige dér - er dørens unikke identitet ikke vigtig for kommunikationen. Det er igen sagsforholdet og ikke genstanden der lægges vægt på, og det udtrykker verbet uden tryk.

Et sidste eksempel er (13), hvor en informant fortæller hvordan hendes hus ser ud, denne gang ikke i fortiden, men i nuet.

- (13) altså der ,er sådan to trekantede værelser
V N(med bestemmer)
og så ,er der en lille gang der
V N(med bestemmer)
og så ,er der en gang op til et loft
V N(med bestemmer)

I (13) er der tale om en opremsning, og det er i den forbindelse i forhold til vores gængse grammatiske viden ikke overraskende at informanten bruger kopulaverber uden tryk; sådan gør man nu engang i opremsninger. Når jeg trækker (13) frem, er det for at illustrere en vigtig og i forhold til vores gængse

grammatiske viden kontroversiel pointe, nemlig at der ikke er særlige regler for verbers tryk i opremsninger. Det er ikke fordi der dispenseres fra reglerne for tryk at opremsninger indeholder tryksvage verber, tværtimod. Hvis vi ser på en opremsningskontekst som (13) fra en diskurspragmatisk synsvinkel gælder der nemlig det samme som i fx (12): referenterne for nominalfraserne har unikke identiteter som ikke er kommunikativt vigtige. Informanten fortæller om hvad huset indeholder - de og de værelser og gange og krinkelkroge - og i den forbindelse er identiteten af hver enkelt genstand uvigtig. At huset indeholder to værelser og to gange er pointen, ikke præcis hvilke værelser der er tale om. Værelserne er attributter til det hus som beskrives; de er ikke i sig selv i samtalsens fokus. Reglerne for tryk er dermed de samme i fx (12), som ikke er en opremsning, og i (13).

4 Konklusioner

Der kan efter min mening konkluderes på to niveauer på resultaterne her. Der kan konkluderes lingvistisk og metodologisk. Nogle af de lingvistiske konklusioner er lagt frem allerede: at tryk på kopulaverber i *der*-konstruktioner har pragmatiske funktioner, at tryk tjener diskursorganiserende formål. Ved hjælp af verbetrykket kan afsender og modtager henholdsvis udtrykke og forstå hvilke referenter for nominalfraser der er vigtige i kommunikationen.

Men der er mere at sige om resultaternes lingvistiske betydning. Jeg synes at eksempler som (11), (12) og (13) må opfordre os til at have en bestemt attitude til grammatik, ikke mindst når studieobjektet er talesprog. Det har nemlig store omkostninger at fastholde det som Lakoff kalder den klassiske opfattelse af kategorien tryktabsforbindelse (Lakoff 1987).

Når vi har en klassisk kategoriopfattelse kategoriserer vi på denne måde: vi har et fænomen i kategorien tryktabsforbindelse når alle vores indholds- og formkrav er opfyldt. Jeg har stillet følgende indholds- og formkrav op: dels de tre krav som er vist på figur 1: 1) nominalfrasen har en lav grad af referentialitet, 2) den er uden bestemmer og har ubestemt form, 3) verbet er uden tryk - og derudover mit nye diskurspragmatiske indholds krav: 4) referenten for nominalfrasen har en unik identitet som ikke er kommunikativt vigtig.

De gode eksempler på tryktabsforbindelser - som fx (3) eller den første *der*-konstruktion i (11) - opfylder alle fire indholds- og formkrav og kan med en klassisk kategoriopfattelse kategoriseres som tryktabsforbindelser.

Men vi kan hurtigt se, at bl.a. den anden *der*-konstruktion i (11) ikke opfylder alle fire krav - fx er nominalfrasen med bestemmer. I den klassiske kategoriopfattelse er (11) altså ikke nogen tryktabsforbindelse, og hvis vi skal være rigtig stringente må vi holde op med at beskæftige os med observationen i det perspektiv, hvis vi vil opretholde den klassiske kategoriopfattelse. For mig at se vil det imidlertid være synd at opgive at tale om tryktabsforbindelser i (11), (12) og (13). Jeg synes tværtimod det er vigtigt at fastholde tryktabsforbindelsesperspektivet for i det hele taget at kunne sige noget meningsfyldt om *der*-konstruktioner som den anden i (11) og dem i (12) og (13).

Hvis vi fastholder tryktabsforbindelsesperspektivet kan vi sige at den talende kan bruge en tryktabsforbindelse til 1) at nævne et sagsforhold som implicerer en genstand med en unik identitet og til 2) at fortælle modtageren at denne unikke identitet ikke er kommunikativt vigtig. Afsenderen siger i (11) 'der stod faktisk et bestemt skur, men det er i denne sammenhæng ikke vigtigt hvilket'. En tilsvarende parafrase af (12) er 'der kan have været en bestemt dør, men det er ligegyldigt hvilken', og (13) kan parafraseres på samme måde. Sådanne forklaringer af *der*-konstruktionerne i (11), (12) og (13) bygger på en frugtbar erkendelse af slægtskabet med fx (3) og de andre gode eksempler på tryktabsforbindelser.

Og det er netop den attitude jeg mener man må have til grammatik for talt sprog; man må tale dels om gode klare eksempler på grammatiske kategorier dels om deres mindre klare slægtninge. Og man må tillade at slægtningene - de mindre typiske medlemmer af en grammatisk kategori - ikke nødvendigvis udviser alle de træk som kategoriens gode eksempler og typiske medlemmer gør. Ellers er der for mange observationer der falder uden for det grammatiske iagttagelsesområde.

Jeg synes med andre ord, at de resultater jeg har lagt frem opfordrer til at man bruger kategorisering som Lakoff beskriver den, at man bruger prototyper til at definere kategorier med, og giver plads til at disse kategorier kan indeholde beslægtede men ikke nødvendigvis identiske fænomener.

Metodologisk viser resultaterne at en diskurspragmatisk tilgang til et datamateriale bestående af genuin tale kan lede til nye indsigter i lingvistisk forskning. Jeg tror ikke at vi ville få observationer som (11) og (12) hvis sætningerne blev læst højt i et fonetisk laboratorium, endsige konstrueret hjemme på skrivebordet.

Hvis jeg skulle læse (11) højt ville jeg til hver en tid bruge et kopulaverbum med tryk som i (14).

(14) Der 'var sådan et lille skur

Jeg ville bruge et kopulaverbum med tryk, ikke fordi alt andet ville lyde mærkeligt, men fordi jeg under højtlesning ikke ville være lige så bevidst om diskursens organisering som jeg er når jeg taler. Diskursens organisering er jo netop ikke mit ansvar når jeg læser højt.

Litteratur

- Givón, T. 1984: *Syntax Vol. 1*. John Benjamins
Gregersen, F. og I. L. Pedersen (eds) 1991: *The Copenhagen Study of Urban Sociolinguistics*. Reitzel
Grice, H. P. 1975: Logic and conversation i Cole, P. og J. Morgan (eds): *Syntax and semantics 3: Speech acts*. Academic Press
Hansen, E. og J. Lund 1983: *Sæt tryk på. Syntaktisk tryk i dansk*. DLH forskningsserien bd. 6
Lakoff, G. 1987: *Women, Fire and Dangerous Things*. The University of Chicago Press
Rischel, J. 1981: *Nogle komplicerede faktorer vedrørende verbers betoning i dansk* Apilku 2
Scheuer, J. under udgivelse: *Afreportering af Prosodiprojektet: Verbers tryk i genuint nutidigt københavnsk talesprog*
Sperber, D. og D. Wilson 1986: *Relevance: Communication and Cognition* Basil Blackwell

Mette Kunø og Erik Vive Larsen (udg.):
4. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog,
Århus 1993

DANSK SET UDEFRA: EN ANALYSE AF OVERGANGSSIGNALER I TO DANSKE SAMTALER, SET I ET KONTRASTIVT PERSPEKTIV

Jakob Ilum Steensig (Aarhus Universitet)

Jeg er ved at færdiggøre et projekt som sammenligner overgangssignaler i tyrkiske og danske gruppesamtaler. Overgangssignaler er de faktorer i en talers ytring som viser hvornår ytringen når et punkt, hvor det er muligt for en anden samtaledeeltager at tage ordet.

Undersøgelsen er mit speciale, og den indgår samtidig i to projekter på Institut for Lingvistik i Århus: Projekt "Sainda" (Sammenligning af indvandrersprog og dansk), som er ved at oparbejde pædagogisk relevante kontrastive beskrivelser for nogle af de vigtigste indvandrersprog og dansk, samt instituttets arbejde med at samle et talesprogskorpus.

Undersøgelsen er empirisk. Den bygger på en analyse af udskrifter med ialt ca. 25 minutter fra to danske gruppesamtaler med tre deltagere i hver. Metoden ved indsamlingen af data var rettet mod at få "naturlige" samtaler i kassen og der blev ikke foretaget nogen social eller anden udvælgelse af deltagerne. Deltagerne fik slips-mikrofoner på og blev ellers overladt til sig selv med kaffe og kage. De fik besked på at snakke om løst og fast, men fik også nogle samtaleemner de kunne bruge hvis ikke andre emner meldte sig. Optagelserne gav ca. 75 minutters øjen-synligt ganske "naturlig" samtale. En lignende indsamling blev foretaget med tyrkisk-talende informanter på tyrkisk.

Ved indsamling og råbearbejdning af materialet fik jeg uvurderlig hjælp af Lene Lykke Christensen, Institut for Lingvistik, og af Abdulgani Çitirikkaya, lærer, tolk m.m. Jeg er dem og de anonyme informanter stor tak skyldig.

Udgangspunkt og hypoteser

De fleste turskifter i samtaler er "Lige Overgange", hvor én deltager holder op med at tale og en anden begynder i samme øjeblik eller kun brøkdeler af et sekund efter. Denne fantastiske koordinering bygger i et vist omfang på lingvistiske